

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 35

December 2001

ISSN 1103-4165

Årets höstseminarium

samlade som vanligt många intresserade Elinvänner, och vänskap var också ett tacksamt tema som alla kunde engagera sig i. Vi startade i Elins skildringar av kvinnlig vänskap: Bibi Jonsson föreläste om de komplicerade vänskapsförhållandena i romanerna, som enligt John Landquist ger en sann bild av "alla sorters kvinnor på ont och gott". Mary Lou Wards uppläsningar gav utsökta illustrationer till Bibis analyser. Gunilla Domellöf visade senare hur Elin Wagners idéer om vänskapen vidareutvecklades till att inte bara gälla relationer människor emellan utan även omfatta människa – natur. Precis som kvinnor och män ska vara jämställda med varandra måste människan bli jämställd med naturen och inte utnyttja sin härskarställning.

Om Elins vänskap

Med Amelie Posse och Emilia Fogelklou talade Björn Sahlin och speglade därigenom de olika betydelser vänskap kan ha för människor i olika konstellationer. För Amelie Posse betydde vänskapen med Elin Wägner att hon vågade satsa på sitt eget skrivande, något som så småningom gav henne viktiga kontakter att utnyttja i motståndsarbetet under andra världskriget.

Med Barbro Dahlbom-Halls föredrag var vi tillbaka i nutiden och fick av Årets Väckarklocka höra en fängslande historia om hur hon lär

kvinnor utveckla sitt ledarskap. "Männen måste landa och kvinnorna lyfta" var ett av hennes visdomsord som vi tog med oss från avslutningen av en välmatad och spännande hösthelg.

En rapport

från årets höstseminarium finns som vanligt att få för den som sätter in 15 kr på pg 22 21 27-3. Vi kan också skicka den elektroniskt (gratis) om du mejlar till solveig.hammarback@hum.vxu.se.

Med detta utskick

medföljer sällskapets småskrift 12 till alla som betalat årsavgiften 2001 (övriga får en sista påminnelse). Vi skickar gärna ytterligare ex mot 50 kr (inkl. porto) på pg 22 21 27-3.

Tack till Birgitta Wistrand

för uppsatsen "En feministisk idékomparativ läsning av Elin Wagners *Väckarklocka*" framlagd vid seminariet för litteraturvetenskap med genusinriktning vid Södertörns högskola.

Är du intresserad

av att delta i den redan omtalade studiecirkeln om Elin Wägner? Tag då kontakt med mig per adress: Infanterigat 11, 6 tr, 171 59 Solna, tel /fax: 08/27 40 94 eller e-post gestad.ingela@telia.com. Säg gärna dag och tid som skulle passa dig. Vi hoppas kunna hålla till på Lilla Hornsberg.

Ingela Gestad

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ

Postgiro 22 21 27-3

BERGSLUFT

Redaktion: Marianne Enge Swartz (marianne.enge-swartz@nvso.sll.se)
Solveig Hammarbäck (solveig.hammarback@hum.vxu.se)

08-306907
0470-775557

Kvinnor mot krig

”Flory ämnar neka att ställa sin bil till förfogande, mig kan de komma och begära något annat av.” Vad handlar detta om? Jo, dessa rader, i ett publicerat brev från Elin Wägner till Emilia Fogelklou (8.9.1937), gäller planerade protester mot den förfogandelag som snart skulle läggas fram i proposition. Det större sammanhanget var den nya luftskyddslagen, och det handlar alltså om fortsättningen på den aktion från 1935 som brukar kallas Kvinnornas vapenlösa uppror mot kriget.

I *Kvinnor mot krig. Aktioner och nätverk för fred 1914-1940*, en nyutkommen doktorsavhandling av historikern Irene Andersson, spelar Kvinnornas vapenlösa uppror en central roll. Irene Andersson undersöker hur kvinnor i Sverige skapade sina fredsaktioner och ur vilka sammanhang dessa aktioner växte fram, problem som tidigare knappast har uppmärksammats av forskare. Hon arbetar med tre centrala aktioner: Kvinnornas fredssöndag 1915, Kvinnornas vapenlösa uppror 1935 och Konserthusmötet 1940. Under det att Kvinnornas vapenlösa uppror hittills framför allt har kopplats till Elin Wägner, visar Irene Andersson hur fruktbart, ja, väsentligt det är att knyta både Wägner och denna aktion till större sammanhang. Det är inte de etablerade organisationerna som intresserar Irene Andersson (de kvinnor som drog igång och stöttade Kvinnornas fredssöndag hade för övrigt ytterligare fyra år kvar att vänta innan de över huvud taget fick rösträtt) utan just de informella nätverken. I sitt sökande efter aktörerna, enskilda och i grupper, och efter processerna från idé till mobilisering, aktion och upplösning kan Irene Andersson alltså inte förlita sig på de etablerade organisationernas relativt lättillgängliga och ensidiga material: för henne har det varit väsentligt att också gå till brev, dagböcker och självbiografier för att finna uppgifter om kontakter, mötesplatser och sammanhang. Det är en enorm samling otryckt och tryckt källmaterial som avtecknar sig i Irene Anderssons bibliografi och som resulterar i rader av nya upptäckter och oväntade helhetsperspektiv. Men här har jag, apropå Elin Wägners arbetsböcker, också en av mina få invändningar: att det finns en stor

mängd arbetsböcker i Elin Wägners samling innebär inte nödvändigtvis att hon ”ofta [skrev] ner sina upplevelser och tankar” (s. 50) – åtskilligt av detta material är i stället uppslag och utkast till avsnitt i romaner och noveller.

Irene Anderssons bok är lika spännande som den är imponerande. Författarens förmåga att hålla samman ett stort och mångskiftande material, att formulera avgörande frågor, att finna belysande illustrationer, och att lägga fram sina upptäckter i former som är både lärrika och engagerande gör denna avhandling föredömligt läsbar, och vi dras med i sökandet efter kvinnornas fredsnätverk som i ett detektivarbete. Sina teoretiska utgångspunkter hämtar Irene Andersson främst från sociologen och psykoanalytikern Alberto Melucci och från sociologerna Ron Eyerman och Andrew Jamison, och det teoretiska materialet används genomgående på ett exemplariskt sätt. Avhandlingen tillhandahåller också en rad utmärkta tabeller och bilagor. Men jag saknar ett namnregister; med tanke på avhandlingens karaktär hade ett sådant varit ovärderligt.

Elin Wägner spelar inte oväntat en förgrundsroll i Irene Anderssons bok. Det hänger ihop med att hon var en av aktörerna både 1915 och 1935, liksom Kerstin Hesselgren och Ada Nilsson. Med en användbar term från Eyerman och Jamison är Elin Wägner ett ovanligt bra exempel på en rörelseintellektuell, en person som tolkar och artikulerar det kunskapsfält som en social rörelse skapar och gör det synligt genom att formulera nya frågor. Elin Wägners författarskap spelar en avgörande roll här, och jag föreställer mig att bredden i hennes texter, de olika genrerna som hon mer eller mindre oavlatligt arbetade med parallellt, också bör ha varit väsentliga för utforskandet och preciseringen av detta kunskapsfält och dess möjligheter. Samtidigt är det oerhört viktigt att vi får Elin Wägners insatser inplacerade i större sammanhang. Irene Andersson visar t.ex. att Ulla Isakssons och Erik Hjalmar Linders beskrivning i *Elin Wägner 1922-1949: Dotter av Moder Jord* (1980) av Kvinnornas vapenlösa uppror 1935 som ett misslyckande inte är rättvisande: genom att alltför ensidigt koncentrera sig på Elin Wägners korrespondens och arbetsböcker

har de fått fram en negativ bild som nu kan korrigeras tack vare det bredare källmaterialet och generösare kronologiska sammanhangen i Irene Anderssons avhandling. Flory Gates beslut, två år efter aktionen, att vägra ställa sin bil till förfogande hör liksom Elin Wagners beslut att vägra handräckning hemma i ett större mönster som innebär ett nytt perspektiv på Kvinnornas vapenlösa uppror.

I Sverige fanns Svenska Kvinnors Fredsförening från 1889 till 1911. En svensk avdelning av Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet startade som kommitté 1915 och konstituerades som förbund 1919. Men aktionerna som Irene Andersson undersöker samlade kvinnor långt utöver de organiserades antal: gott och väl 88.000 stödde Kvinnornas fredssöndag 1915, och tjugo år senare deltog 20.000 i Kvinnornas vapenlösa uppror. Melucci skriver om "latenta perioder" som kan fungera som "idélaboratorier", och tack vare sin vinkling på materialet kan Irene Andersson visa på kontinuiteten i en rörelse som vid första anblicken kan ge intryck av att ha varit förhållandevis sporadisk. Över huvud taget är det svårt att överskatta betydelsen av denna kartläggning av kvinnors fredsaktioner och -nätverk i Sverige; och att kvinnornas insatser i framtiden skulle kunna behandlas så som hittills har skett i de svenska översiktsverken om fredsrörelsen, d.v.s. i något enda avskilt kapitel, ter sig efter Irene Anderssons avhandling otänkbart. Tvärtom avtecknar sig nya och spännande problemställningar – för det Irene Andersson på sitt område har lyckats göra är ingenting mindre än att i den amerikanska historikern Joan Wallach Scotts efterföljd visa hur genus strukturerar det politiska livet.

Disputationen vid Lunds universitet den 22/9 blev precis som en riktigt bra disputation ska vara med lokalen fylld till bristningsgränsen och en publik som engagerat tog del av det lika kunniga och lärrika som inspirerande samtal som utvecklades mellan avhandlingsförfattaren och opponenter, Gunnela Björk från universitetet i Örebro. Det var ett privilegium att få vara med.

Helena Forsås-Scott

Irene Anderssons *Kvinnor mot krig*

kan beställas från Historiska Media, Box 1206, 221 05 Lund. Den kostar 350 kr.

Vad tänker du, mänsklighet?

Texter om feminism, fred och miljö av Elin Wägner, red. Helena Forsås-Scott, innehåller en rad väsentliga artiklar och essäer och fick stor uppmärksamhet när den kom ut våren 1999 men har tyvärr förblivit osynlig i de flesta av landets boklädor. Boken kan beställas från Norstedts förlag - men vänd dig i första hand till Elin Wägner-sällskapet (pg 22 21 27-3) där du kan få den för 190 kr plus porto 30 kr.

Överallt i Växjö

har man i höst kunnat se affischer med Elin Wagners bild på. På Regionteatern Blekinge Kronoberg i Växjö har man nämligen haft urpremiär på *Elins pjäs*. Här har vi i drömspelets form fått möta Elin själv både som ungt pennskaft och som desillusionerad medelålders författare. Ingegerd Monthans nyskrivna pjäs lyfter framför allt sambanden mellan å ena sidan mäns och kvinnors relationer och å andra sidan tillståndet i världen och behovet att förändra det. Särskilt gripande var Gunilla Larssons tolkning av den mogna Elin Wägner med all sin osäkerhet och vanda inför den uppgift hon tagit på sig. Som en välbehövlig vardaglig tyngdpunkt i pjäsen fungerade Lena-Pia Bernhardssons Linnea som med sin humor och småländska klurighet gav publiken en stunds befrielse när de moraliska problemen kändes alltför olösliga.

Under spelsäsongen har teatern också givit en föreläsningsserie kring Elin Wägner på de spelfria måndagskvällarna. Många människor har samlats för att lyssna till bl.a. pjäsförfattaren Ingegerd Monthan, Margareta Strömstedt och Bibi Jonsson.

Kulturnatt i Växjö

blir det den 26 januari 2002. Kom till Utvandrarnas hus kl.19 och lyssna på uppläsningar på temat "Att stå det onda emot", texter hämtade från Pär Lagerkvists, Vilhelm Mobergs och Elin Wagners författarskap.

Ett brev om en bok

Häromdagen hittade jag en intressant bok på ett antikvariat, Sofie Lazarsfelds *Människan i diktens spegel*, utgiven 1950 på Natur och Kultur i Blå serien. Kanske finns den i Elin Wägners bibliotek, fast på tyska eller engelska. Kanske finns där också en annan av Sofie Lazarfelds böcker som redan 1938 översattes till svenska *Hur kvinnan upplever mannen*.

Det var ju Sofie Lazarsfeld som vid Elins psykoanalys i Salzburg 1936 fällde den replik som Elin fann så svårsmält: "Allt som sker är rätt åt en!" Det är inte alls dumt sagt, de orden träffar oss nog lite till mans. Fast Sofie Lazarsfeld sade inte riktigt så. Hon sade: "Es geschiet einem nie unrecht!" – "Det sker en aldrig något orätt". Det är lite mildare och kan ha en mycket vidare betydelse. Vid översättningen tycks Elin ha fällt en hårdare dom över sig själv än vad hennes analytiker avsett.

Det jag särskilt reagerade för, när jag fann boken, var det svenska utgivningsåret, 1950, året efter Elins död. Och förordsskrivaren? John Landquist. Jag blev rörd! Kanske har John Landquist rekommenderat boken till utgivning som en hommage åt Elin Wägner efter hennes död, för att han visste om Lazarsfelds betydelse för henne? Kanske har John Landquists tankar just denna tid gått åt Elin Wägners håll. Trots årtionden som gått, trots alla hans andra kvinnor både under äktenskapet och efteråt.

I förordet resonerar Landquist kring Elins älsklingstanke: kvinnornas särskilda möjlighet att förhindra krig. Han menar att för det krävs ytterligare självständighet och mognad, men det ligger inte utom möjligheternas ram. Därför, säger Landquist, ger boken: "Ett löftesbärande intryck av stora

(hittills) bundna krafter i historien, som en gång skola komma att lösa sig".

Visst känns det som om John Landquist, trots att avståndet mellan dem med åren blivit stort, ja, trots att döden nu ohjälpligt skilt dem åt, talar direkt till Elin. Han tycks säga: "Jag delar din vision, men var inte så otålig! Det är en vision för framtiden, en vision att arbeta för!"

Björn Sahlin

Inte lika många som i Växjö

kom till ABF i Stockholm när Bibi Jonsson talade om Elin Wägner och Ellen Key. Men trevligt hade vi som kom och vi hade många frågor som besvarades av Bibi och Claudia Lindén som också var där.

Marianne Enge Swartz

Gemensam sommarkurs

anordnar Harry Martinson-sällskapet och Elin Wägner-sällskapet i sommar på Jämshögs folkhögskola. Så boka redan nu in 24-28 juni 2002 för några stimulerande dagar. Mer information kommer senare. Kursen börjar med lunch första dagen och avslutas med lunch sista dan.

Kursen utgår från Harry Martinsons inträdestal i Svenska Akademien den 20 december 1949 när han efterträdde Elin Wägner på stol Nr 15. Vad sa han egentligen? Vad förenar och vad skiljer de båda författarna åt? Det är några av frågorna vi kommer att diskutera. Välkomna!

Marianne Enge Swartz

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i slutet av april tillsammans med handlingar till årsmötet den 1 juni.

Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 1 maj